

Марио Рељановић**

Виши научни сарадник, Инститиуи за уїоредно їраво, Беоїрад

Александра Васиљевић***

Адвокаїи, Беоїрад

ПОЈЕДИНИ ИЗАЗОВИ УРЕЂЕЊА РАДНОПРАВНОГ ПОЛОЖАЈА АДВОКАТСКЕ ПРОФЕСИЈЕ****

Апстракт: Адвокаїиска їрофесија обележена је двостїруком їриродом. С једне сїране, она їредсїавља їозив, делатїносїи адвокатаїа. С друїе, она омоїуїава їружање одређених јавних услуїа, значаїних за функционисање целокуїної їравної сисїема. Збої тоїа је од изузетїної значаја одредити радноїравни сїаїїус и їоложаї адвокатаїа, коїи се најчешїе дефинише недовољно їрецизнои формулациїом да је у їиїїању „їрофесија sui generis“. У акїїуелном законодавсїву, међуїим, не їосїїоїи јасно уређен їосебан режим рада адвокатаїа, већ се он реїулише на мартїнама виїие їосїїоїећих режима. То сїваре не само конфузиїу у їракси їоводом врїења одређених їрава їо основу рада већ доводи у їиїїање нека елементїарна начела обављања адвокаїиске делатїносїи. Исїраживање їраїиїи неке од изазова коїи су уочени, анализира їоїшенциїалне сукобе закона и недовољно уређене радноїравне инсїиїиїуїе коїима се адвокатаїи корисїие, у циљу указивања на їоїїребу њихової дейїалниїеї реїулисана, уз їоїїїовање основних међународних сїандарда рада.

Кључне речи: адвокаїиска їрофесија, радни однос адвокатаїа, самосїалносїи и независносїи адвокатаїа, адвокаїиски їриїравник, обусїава рада адвокатаїа

* Рад їримљен: 25. 8. 2025.

Рад їрихваћен: 10. 9. 2025.

** Имеїл: m.reljanovic@iup.rs, ORCID:0000-0001-6379-7545.

*** Имеїл: alexandra.vasiljevic@yahoo.com.

**** Оваї рад је настао као резултат истраживања у оквиру проїекта „Прилагођавање правног оквира друштвеним и технолошким променама са посебним освртом на регулисање вештачке интелигенциїе“ коїи у 2025. години спроводи Институт за упоредно право уз финансиїску подршку Министарства науке, технолошког развоја и иновација (евиденциони брої: 451-03-136/2025-03/200049 од 4. 2. 2025).

1. УВОД

Адвокатура представља један од предуслова за модерну, демократску и правну државу, те као таква представља неопходан услов за остваривање владавине права и правне сигурности.¹ Адвокатска професија, међутим, специфична је из више аспеката. Релевантни Закон о адвокатури релативно једноставно дефинише адвокатску професију као „независну и самосталну службу пружања правне помоћи физичким и правним лицима“.² Занимљиво је да се у члану 1. овог закона употребљава израз „адвокатска служба“. Серјевић примећује да се адвокатура у упоредном праву најчешће дефинише као слободна професија, док се јавном службом назива део послова који се односи на бесплатну правну помоћ, па у том смислу поменута дефиниција из члана 2. није сасвим у складу с природом адвокатске делатности као професије.³ Адвокатска професија је дакле самостална и независна, регулисана законом и прописима релевантних адвокатских комора. Адвокатура (адвокатска служба) јесте лукративна професија, јер адвокати раде за „награду“ која се одређује посебном тарифом.⁴ Ова професија, међутим, подразумева бројне специфичности, на пример забрану рекламирања (уз изузетке допуштеног начина представљања).⁵ У радноправном смислу, уређење положаја адвоката изузетно је занимљиво за истраживање, пре свега у смислу одређивања њиховог радноправног статуса.

Међутим, у пракси се појављују различита друга питања, недоумице и изазови. Они се односе на могућности и начине остваривања права по основу рада. Адвокати јесу радници, они улажу свој интелектуални рад како би остваривали своје дужности и функције. У том смислу, адвокатура је правосудна професија, без које се функционисање правосудног система не би могло замислити. Али ако се адвокат посматра као радник, јављају се многа питања која утичу на његов (рањиви) радноправни положај, а потенцијално и на његову самосталност и независност у раду које су прокламоване као основни принцип професије.

Истраживање прати нека од интересантних питања функционисања адвоката која су анализирана из радноправног угла и углавном се односе на остваривање појединих права на раду и по основу рада која су гарантована свим радницима без изузетка. Нека од њих ће адвокати остваривати без икакве разлике у поређењу с „класичним“ радницима у радном односу, или предузетницима. За нека друга, међутим, само је пракса довела до формирања рутине које се посматрају као ноторне, али које не морају нужно бити усклађене с међународним стандардима рада. Имајући у виду ограничен простор за излагање резултата, дефинисано је свега неколико проблемских ситуација које су се учиниле посебно индикативним

1 Ђ. Сибиновић, *Професија адвокат*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 49–51.

2 Члан 2. став 1. Закона о адвокатури, „Службени гласник РС“, бр. 31/11 и 24/12 – одлука УС.

3 В. Серјевић, „Адвокатура између професије и бизниса – (не)овлашћено посредовање привредних субјеката између адвоката и клијената“, *Бранич*, 4/2023, стр. 12–13.

4 Члан 23. Закона о адвокатури.

5 *Ibid.*, члан 24.

за обраду и извођење закључака. Рад је сходно томе подељен на три сегмента главног дела истраживања, након којих следе одговарајући закључци. У првом је фокус на адвокатским приправницима и другим лицима који се по пословима које обављају могу сматрати адвокатским приправницима, иако се не налазе у таквом формалном статусу. У односу на ову категорију будућих адвоката постоји низ озбиљних изазова који су уочени, а који се односе на негирање основних права по основу рада, супротно јасно установљеним међународним стандардима рада. Други сегмент је посвећен природи адвокатског посла и односу принципа самосталности и независности у оквиру различитих модела радног ангажовања адвоката који се јављају у пракси. Трећи део је посвећен могућностима остваривања колективних права по основу рада, која су у адвокатској професији по правилу занемарена, што води различитим тумачењима њиховог (не)постојања у односу на адвокате тек када се примене у пракси – као што је пример случај с „обуставама рада“ адвоката који је више пута био актуелан током претходних година. Коначно, закључна разматрања чине својеврсну синтезу претходних резултата излагања, без нарочитих претензија да се дају коначни и децидни одговори, а пре свега са жељом да се подстакну даље разматрање и дискусија о покренутим, али и другим питањима везаним за радноправни положај адвоката.

Основна истраживачка питања која су постављена, а којима је одређен и циљ овог истраживања, пре свега су усмерена на дефинисање радноправног статуса адвоката кроз посматрање појединих специфичних права по основу рада која они могу, или не могу, да остварују на начин који је предвиђен међународним стандардима. У оквиру тако постављеног истраживања покушава се изградити функционална веза између два комплементарна, али ипак различита аспекта адвокатске професије у целини: радноправног статуса и начина обављања специфичних послова и дужности који се везују за „адвокатску службу“. Методологија која је употребљена углавном се своди на нормативну анализу релеватних законских и аутономних прописа, у складу с циљем истраживања и постављеним хипотезама.

2. ПОЛОЖАЈ ЛИЦА АНГАЖОВАНИХ У АДВОКАТСКОЈ КАНЦЕЛАРИЈИ ПРЕ ПОЛАГАЊА ПРАВОСУДНОГ И АДВОКАТСКОГ ИСПИТА

Након стицања одређеног степена образовања, од лица ће се за поједине професије тражити посебан период практичног усавршавања, бављења конкретним пословима, као и полагање специфичног стручног испита. За дипломиране правнике, то је правосудни испит. „Правосудни испит може полагати лице које је дипломирало на правном факултету и које је после завршеног правног факултета стекло две године радног искуства на пословима правне струке у суду, јавном тужилаштву, јавном правобранилаштву и адвокатури...“⁶

6 Члан 2. став 1. Закона о правосудном испиту, „Службени гласник РС“, број 16/97.

Не улазећи у застарелост прописа којим је правосудни испит регулисан, а који је донет пре готово 30 година, јасно је да је дипломираним правницима који желе да крену путем практичног ангажовања правосудни испит први (често и једини) избор. Многи од њих постају адвокатски приправници.

Законом о адвокатури дефинисан је појам адвокатског приправника: „адвокатски приправник је дипломирани правник уписан у именик адвокатских приправника, који се обављањем приправничке вежбе код адвоката, оспособљава за рад у адвокатури“.⁷ Адвокатски приправници су дакле приправници који своји приправнички стаж обављају код адвоката. Према Закону о раду, „послодавац може да заснује радни однос са лицем које први пут заснива радни однос, у својству приправника, за занимање за које је то лице стекло одређену врсту и степен стручне спреме, ако је то као услов за рад на одређеним пословима утврђено законом или правилником. [...] За време приправничког стажа, приправник има право на зараду и сва друга права из радног односа, у складу са законом, општим актом и уговором о раду.“⁸ Приправник је дакле лице у радном односу које стиче радно искуство у радном односу. Међутим, адвокатски приправници у пракси не морају бити у радном односу. Постоје два модалитета радног ангажовања адвокатских приправника, и оба су контроверзна и директно супротна Закону о раду и суштини појма приправништва.

Најпре, Законом о адвокатури омогућено је да постоје такозвани приправници волонтери. Веома суптилно и стидљиво регулисана на крају поглавља о адвокатским приправницима⁹, ова категорија приправника заправо не спада у приправнике у смислу радног права. Они поседују све обавезе и одговорности које имају „редовни“ адвокатски приправници, али такве обавезе не прати готово ниједно право – права из радног односа изричито су искључена, док се с приправником волонтером очигледно не закључује уговор о раду, већ уговор о волонтирању. Овакво решење је вишеструко у сукобу са Законом о раду, међународним стандардима рада, али и са Законом о волонтирању.¹⁰ Приправништво је Законом о раду уређено на начин који одговара потребама за радом лица које се уводи у неку професију. Признаје се да рад тог лица може (а не мора) имати мању вредност – отуда одредба из члана 109. Закона о раду, према којој приправник има право на зараду најмање у висини од 80% основне зараде за послове за које је закључио уговор о раду. У осталим правима, обавезама и одговорностима, приправник је изједначен с другим запосленим лицима која обављају исте, односно истоврсне послове. Поништавањем не само права на зараду већ и осталих права

7 Члан 4. тачка 14) Закона о адвокатури. Видети више о положају приправника у правосуђу: Н. Маринац, „Правни положај приправника у правосудном систему Републике Србије“, *Бранич*, 2/2023, стр. 116–135.

8 Члан 47. ст. 1. и 4. Закона о раду, „Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – одлука УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење.

9 Члан 62. Закона о адвокатури.

10 Закон о волонтирању, „Службени гласник РС“, број 36/10.

на раду и по основу рада, обесмишљава се приправништво и уводи изузетно опасан преседан „бесплатног рада“, као да рад приправника нема никакву вредност за адвоката код којег је ангажован. Закон о адвокатури није једини који препознаје ову – у радном праву непостојећу и крајње апстрактну – конструкцију рада приправника. Она се понавља, по мање или више истом шаблону, и у Закону о уређењу судова¹¹ и Закону о јавном тужилаштву.¹² На овај начин се заокружује практична немогућност приправника да под правичним условима ступе на рад у свету правосуђа. Међутим, осим радно-правне нелогичности постојања овакве категорије радника, мора се нагласити још један директан сукоб са законом. Наиме, према Закону о волонтирању, забрањена је употреба волонтирања изван (уско и прецизно) одређених делатности у којима се волонтери могу ангажовати и представља злоупотребу овог института: „Забрањено је организовање волонтирања у циљу стицања добити. Забрањено је волонтирање којим се замењује рад који обављају лица у складу са прописима о раду.“¹³ Нејасно је како профитна адвокатска канцеларија (која према Закону о адвокатури ради за „награду“) може уопште доћи у позицију да ангажује волонтере за обављање лукративних послова. У члану 2. став 1. Закона о волонтирању наводи се: „Волонтирање, у смислу овог закона, јесте организовано добровољно пружање услуге или обављање активности од општег интереса, за опште добро или за добро другог лица, без исплате новчане накнаде или потраживања друге имовинске користи, осим ако овим законом није друкчије одређено.“ Јасно је да се адвокатски послови не уклапају у ову дефиницију, као и да у редовним околностима не би ни били разматрани као потенцијална област ангажовања волонтера.

Други механизам, подједнако контроверзан, јесте ангажовање приправника преко програма „Моја прва плата“. Не улазећи у аргументацију о неуставности целог програма, која је већ детаљно разрађена,¹⁴ треба нагласити да нити Закон о раду, нити Закон о адвокатури препознају овакву врсту приправништва. То што је она *фактички дозвољена* не мења чињеницу да не постоји законски основ њеног увођења и коришћења радне снаге по правилима која оштро одступају од најосновнијих међународних стандарда рада и у несагласности су с низом међународних конвенција које је Република Србија потврдила. Коришћење рада (у праву неименоване категорије) радника пријављених на програм „Моја прва плата“ у адвокатури је подједнако незаконито као њихово ангажовање у било којој другој делатности. Имајући у виду посебан статус ове професије и дигнитет за који се припадници адвокатске професије пословично залажу, чини се да је ипак веома чудно да никоме у адвокатској професији није засметало овакво експлоататорско и незаконито коришћење младих колега на почетку професионалне каријере.

11 Члан 69. Закона о уређењу судова, „Службени гласник РС“, број 10/23.

12 Члан 137. Закона о јавном тужилаштву, „Службени гласник РС“, број 10/23.

13 Члан 8. Закона о волонтирању.

14 Видети: М. Рељановић, „Моја прва надница“, <https://pescanik.net/moja-prva-nadnica/>.

3. ПРИРОДА РАДНОПРАВНОГ АНГАЖОВАЊА АДВОКАТА

Адвокат се бави адвокатуром самостално, у заједничкој адвокатској канцеларији и као члан адвокатског ортачког друштва, како је прописано одредбом члана 44. Закона о адвокатури. Право на бављење адвокатуром стиче се доношењем одлуке о упису у именик адвоката при надлежној адвокатској комори и полагањем адвокатске заклетве,¹⁵ с тим да се за заједничку адвокатуру води посебан регистар, односно пословни подаци о адвокатским ортачким друштвима јавно су доступни у регистру Агенције за привредне регистре у складу са Законом о привредним друштвима,¹⁶ који се на исте примењује.

Имајући у виду да се два или више адвоката могу одредити за заједнички рад у истом седишту адвокатске канцеларије,¹⁷ оправдано се поставља питање одступања од начела независности и самосталности у раду приликом пружања правне помоћи физичким и правним лицима. За рад у заједничкој адвокатској канцеларији неопходан је уговор којим адвокати уређују међусобне пословне и имовинске односе. Адвокати том приликом могу да самостално да заступају клијенте уз обавезно истицање заједничке адвокатске канцеларије на печату поднесака и исправа које саставе уз сопствени адвокатски печат или заједно када солидарно одговарају за настале обавезе према својим клијентима. Најчешће је мотив за удруживање више адвоката за рад у заједничкој канцеларији ствар пословне тактике која служи да привуче странке на основу броја ангажованих адвоката ради пружања правне помоћи из различитих области права, као и подела трошкова насталих за рад саме адвокатске канцеларије (као што су трошкови коришћења радних просторија на атрактивним локацијама).

С друге стране, два или више адвоката могу основати адвокатско ортачко друштво на које се примењују посебне одредбе Закона о привредним друштвима, а којима се уређују његов рад и пословање. У сва три наведена облика рада, адвокати су обавезни да поштују права и дужности који се прописани Законом о адвокатури.

Међутим, оправдано се поставља питање статуса адвоката који је запослен у адвокатском ортачком друштву, имајући у виду основна начела независности и самосталности у раду адвоката, као и примене Тарифе о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката¹⁸. На основу члана 21. став 3. Закона о адвокатури, „адвокат нема право да заснива радни однос осим у адвокатском ортачком друштву“. Овакво решење отвара неколико потенцијално спорних питања.

Радни однос с адвокатом заснива се уговором о раду, у складу са Законом о раду. Овај однос претпоставља изражену субординацију карактеристичну за

15 Чланови 6–10. Закона о адвокатури.

16 Закон о привредним друштвима, „Службени гласник РС“, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19, 109/21 и 19/25.

17 Чланови 45. и 46. Закона о адвокатури.

18 Тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката, „Службени гласник РС“, бр. 43/23 и 56/25.

радни однос и он никада не представља однос једнаких страна. Субординација дакле претпоставља овлашћење за давање радних налога и уређење процеса рада, као и за санкционисање запослених који такве налоге не поштују. Ако се субординација, као „централни појам радног права“¹⁹ и елемент према којем се неки (фактички) однос може потенцијално категорисати као радни однос, растави на своје функционалне компоненте на овај начин, практично се долази до неизбежног закључка да је адвокат у радном односу подређен свом послодавцу – адвокатском ортачком друштву – које у односу на њега врши три важне компоненте субординације: организацију рада, праћење рада, санкционисање неспровођења радних налога или некавалитетног извршавања истих. Практично се између страна код којих постоји однос субординације ствара однос зависности, или правне неједнакости.²⁰ Овакво схватање субординације у радном односу једино је валидно, јер ни Законом о адвокатури ни неким другим законом није уређен посебан режим радног односа који би важио за адвокате (а који, на пример, постоји у односу на друге правосудне професије). То доводи до закључка да је прокламовано начело самосталности и независности у раду адвоката угрожено, може се чак рећи практично неоствариво, у случајевима када је адвокат у радном односу – он не обавља посао према сопственим уверењима, него по радном налогу послодавца. Чак и када послодавац не утиче на конкретне радње које адвокат предузима, остаје чињеница да је доминација послодавца таква да би он у сваком тренутку могао да искористи свој радноправни положај и да утиче на рад адвоката у сваком смислу. Посебну забринутост у целом склопу анализе овог питања изазива тренд „корпоративизације адвокатуре“,²¹ који доводи до такозваног приватизованог професионализма о којем се говори у стручној литератури, а који се своди на ситуације у којима „су правила (етичког) пословања најчешће једнострано наметнута адвокатима од стране корпоративног клијента који их је ангажовао“.²² У таквом распореду снага, запослени адвокат одиста не може пружити максимум свог личног односа ка клијентима, а његова независност и самосталност у раду додатно су сужене.

Овакво решење такође доводи до последица и у односу на нека друга права, обавезе и одговорности адвоката. Тако је један од основних елемената уговора о раду зарада запосленог. Али према Закону о адвокатури, адвокат не прима зараду за свој рад, већ награду (и накнаду трошкова).²³ Иако се може

19 Љ. Ковачевић, *Правна субординација у радном односу и њене границе*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, стр. 30.

20 *Ibid.*, стр. 34 и 35.

21 В. Дабетић, „Бити или не бити адвокат? Корпоративизација адвокатуре као одступање од њеног традиционалног професионалног смисла“, у: В. Радовић (ур.), *Усклађивање пословној права Србије са правом Европске уније – 2022*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2023, стр. 546.

22 С. Ј. Whelan, N. Ziv, „Privatizing Professionalism: Client Control of Lawyers’ Ethics“, *Fordham Law Review*, 80, 2012, стр. 2.579. Наведено према: В. Дабетић, о. с., стр. 544.

23 Члан 23. Закона о адвокатури.

аргументовано дискутовати о адекватности (пре свега актуелности) терминологије која је употребљена у Закону о адвокатури,²⁴ чињеница је да је у питању важеће законско решење, односно да постоји сукоб ова два закона. Како награда свакако нема карактер зараде, тешко је говорити о томе да је однос решења из Закона о раду и из Закона о адвокатури однос општег и посебног правила, јер се ради о два потпуно различита правна института, на основу којих се и сам рад адвоката категорише као радноправни, или облигационоправни. Споран је и износ зараде, која се не може мерити износом награде – износ награде зависи од врсте поступка, предузетих радњи, вредности спора, висине запрећене казне. Награда за адвоката може значајно варирати из месеца у месец, у зависности од обима и врсте послова које је обавио. Међутим, на основу Закона о раду и општих принципа међународног радног права, запослени увек има идентичну основну зараду без обзира на то колико је посла послодавац успео да му омогући у исплатном периоду. Поставља се, међутим, и питање примене принципа „једнака зарада за једнаку вредност уложеног рада“, који је одавно превазишао оригиналну родну компоненту и који се универзално примењује (или крши).²⁵ Будући да је адвокатском тарифом уређен износ „награде“, који на месечном нивоу може бити значајно виши од уговорене зараде запосленог адвоката, ово подразумева да ће запослени адвокат за рад исте вредности добијати потенцијално значајно нижу зараду услед природе својег радног ангажовања.

Занимљив је и сукоб норми Закона о раду и Закона о адвокатури, односно других прописа о адвокатури, када је реч о дисциплинској одговорности запосленог адвоката. Запослени адвокат, као и сваки други адвокат, дужан је да се придржава начела прописаних Законом о адвокатури и Кодексом професионалне етике адвоката која одређују његову стручност, савесност, поштење, поверљивост, достојност, неспојивост, одговорност, одмереност. Свака повреда наведених начела повлачи за собом дисциплинску одговорност адвоката за коју је надлежна адвокатска комора, а не законски заступник ортачког друштва као послодавац у конкретном радном односу. Послодавац може поднети дисциплинску пријаву против запосленог адвоката надлежној адвокатској комори на даље одлучивање, али се поставља питање да ли и на који начин може спровести и свој дисциплински поступак против запосленог адвоката, односно за исти основ (потенцијални дисциплински преступ) због којег се води поступак пред адвокатском комором, дисциплински санкционисати (у радноправном смислу) или чак дати отказ запосленом адвокату. Чини се да одговор може бити позитиван ако је претходно послодавац предузео све потребне активности да одређено поступање окарактерише као кршење радне дисциплине у својим интерним актима, као и уколико спроведе отказни поступак у складу с одредбама Закона о

24 В.: В. П. Миљевић, „Награда и накнада трошкова адвоката“, *Бранич*, 1/2025, стр. 81–85.

25 В.: Ј. Мисаиловић, „Принцип једнаке зараде за исти рад односно рад исте вредности“, *Радно и социјално право*, 2/2019, стр. 287–302.

раду. Однос између ова два поступка, однос између одговорности која ће се потенцијално утврдити у сваком од њих, као и изречених дисциплинских санкција, није међутим ни на који начин уређен, па су остављена као потпуно отворена питања њиховог међусобног искључивања, кумулације или евентуалне супсумпције.²⁶

4. КОЛЕКТИВНА ПРАВА АДВОКАТА ПО ОСНОВУ РАДА

Ако се доследно посматра анализа облика радног ангажовања адвоката, може се закључити да од његове правне категоризације не зависи само уживање индивидуалних права већ и колективних. По природи ствари издвајају се две групе питања.

Прва група односи се на адвокате у радном односу, односно на питање да ли адвокат који се налази у радном односу у оквиру адвокатске канцеларије – ортачког друштва, може уживати сва колективна права из радног односа на начин као и сваки други запослени. Одговор који се сам по себи намеће јесте да могу, будући да ни Закон о адвокатури ни Закон о раду не намећу рестрикције у том смислу. И поред тога, није забележен ниједан штрајк адвоката, као ни организовање синдикалне организације адвоката који су у радном односу. Природно, као последица изостанка синдикалног удруживања, изостало је и колективно преговарање – како на нивоу појединачних послодаваца, тако и на гранском нивоу. У случајевима када је долазило до обуставе рада адвоката на начин који ће бити описан у даљем тексту, адвокати који су у радном односу нису се понашали у складу с правилима о штрајку, нити се чини да је тако нешто било могуће, јер је реч о потпуно различитим правним институтима, што наводи на размишљање да адвокатска професија има два потенцијална начина колективне заштите интереса кроз прекидање рада. Једини могући закључак јесте да адвокатима (али и адвокатским приправницима који се налазе у радном односу) није у фокусу бављења адвокатским пословима било који аспект остваривања колективних права по основу рада.

На овом месту такође је интересантно обрадити тему која је веома мало пажње изазвала у стручној јавности до сада, а то је да ли поједина колективна права адвокати могу остваривати и као samozапослена лица. Конкретно, а у складу с природом ових права, биће разматрани право на синдикално организовање и деловање, као и право на штрајк.

Када је реч о синдикалном организовању, као што је већ напоменуто, оно не постоји чак ни у односу на адвокате који несумњиво поседују ово право будући да се налазе у радном односу. У односу на адвокате који се сматрају samozапосленим

26 В.: А. Божић, „Напомене о оквирима дисциплинске одговорности адвоката“, *Бранич*, 2/2023, стр. 78–86.

лицима, ово право практично не постоји. Устав Републике Србије²⁷ у члану 55. установљава право на удруживање које припада свима, али у складу са законом. Иако намера уставотвораца очигледно није била да на овај начин ограничи људско право на удруживање, у случају синдикалног организовања и деловања оно је управо законом драстично умањено. Према решењу из Закона о раду,²⁸ само се запослени могу удруживати у синдикате, а запослени су само они радници који су у радном односу. Ово решење је у оштром сукобу с универзалношћу људских права, као и с конкретним тумачењима Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, односно конвенцијама Међународне организације рада. Најпре, чланом 8. Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима²⁹ постављена су извесна ограничења када је реч о вршењу права на синдикално удруживање у односу на чланове оружаних снага, полиције и државне управе. Адвокатска професија, нити било која друга правосудна професија, нису поменуте. Чак и у односу на поменуто ограничење јасно је да се ради о ограничењу вршења права, а не о ограничењу његовог поседовања.³⁰ Даље, израз „свако лице“ који се употребљава у тексту јасно је образложен у Општем коментару 23 Комитета за економска, социјална и културна права УН,³¹ у којем је истакнуто да се под њиме подразумева најшири могући обухват лица, без обзира на модалитет рада у којем се налазе, како би се обезбедила универзална примена норми из члана 8. Државне власти не поседују у том смислу капацитет да искључе целу једну категорију радника из права на удруживање,³² што подразумева да ово право поседују и samozапослена лица,³³ а самим тим и адвокати. Реч је дакле о значајном недостатку у важећем радном законодавству, које ефективно лишава и адвокате, као и друге категорије радника, права на удруживање дискриминишући их према основу улагања рада и ефективно одузимајући универзалност примене одредаба о основним људским правима.

С друге стране, право на штрајк адвоката далеко је комплексније анализирати будући да се штрајк обично посматра као последње средство одбране интереса и права радника од угрожавања од стране послодавца, који у случају samozапосленог адвоката не постоји. Ипак, скромна али упитна историја адвокатских „обустава рада“ наводи на закључак да би о овом проблему ипак

27 Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 98/06 и 115/21.

28 Члан 5. став 1. и члан 6. Закона о раду.

29 Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 7/71.

30 М. Рељановић, Љ. Ковачевић, И. Крстић, А. Петровић, *Приручник за примену Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима*, Београд, 2023, стр. 74.

31 Комитет за економска, социјална и културна права, General comment No. 23 (2016) on the right to just and favourable conditions of work (article 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), E/C.12/GC/23, 27. април 2016. године.

32 Генерална скупштина УН, Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, A/73/279, 17. август 2018. године, став 88.

33 Међународна организација рада, Freedom of association, Compilation of decisions of the Committee on freedom of association, Женева, 2018, стр. 327, 328, 330, 387–389.

требало размишљати са различитих позиција. У смислу међународног радног права и међународних стандарда рада, право на штрајк је недвосмислено признато свим радницима, па и samozапосленим лицима, будући да се налази у оквиру права из члана 8. Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима који, како је већ појашњено, обухвата „свако лице“ и тежи најширем могућем домашају норме и обухвату универзалног људског права на штрајк.

Правни основ за „обуставу рада“ налази се у Статуту Адвокатске коморе Србије, и то у члану 33. тачка 27, којом је уређена надлежност Управног одбора да „доноси одлуке о врсти, облицима и трајању мера за заштиту професионалних права и интереса адвоката и о њиховој примени, с тим да ако се ради о прекиду рада та мера не може трајати дуже од три дана, док о тој мери не одлучи Скупштина Адвокатске коморе Србије“, као и у одредби 36.4. Кодекса професионалне етике адвоката³⁴: „Адвокат треба да извршава одлуку надлежног органа адвокатске коморе о протестном обустављању или ограничењу рада адвоката, под условом да је установљен минимум рада неопходан за заштиту основних права и интереса клијената и странака.“ С друге стране, „Скупштина Адвокатске коморе Србије одлучује и расправља о свим питањима која су од интереса за адвокатуру, професионални и друштвени положај адвоката и адвокатских приправника, унапређења правног и правосудног система и друга питања у вези са пружањем правне помоћи, која су од општег значаја за јавни интерес и за заштиту права и слобода грађана и правних лица и о томе доноси одлуке.“³⁵ Имајући у виду да је обавеза сваког адвоката да поштује одлуке органа Адвокатске коморе Србије, пошто у супротном чини тежу повреду дужности адвоката и угледа адвокатури за коју је прописано новчано кажњавање или чак брисање из именика адвоката³⁶, јасно је да Адвокатска комора Србије има могућности да адвокатима у одређеним случајевима наложи да *обуставе рад*. Ово право није право на штрајк, које по Закону о штрајку припада само запосленима, односно лицима у радном односу, а које слободно одлучује о свом учешћу у штрајку.³⁷ Не би се могло рећи ни да је у питању право по основу рада у најширем смислу, јер је обустава рада наметнуо струковни орган, и морају јој се повиновати сви без изузетка – укључујући и адвокате који иначе не би обуставили рад поводом конкретних околности, да нису органи Адвокатске коморе Србије тако одлучили. Обустава рада самим тим не задире у право запослених адвоката да користе право на штрајк у складу са Законом о штрајку. Она је, међутим, далеко ширег домета, јер обухвата свако лице које је уписано у регистар адвоката, без обзира на радноправни статус.

34 Кодекс професионалне етике адвоката, „Службени гласник РС“, бр. 27/12, 159/20.

35 Члан 19. став 3. тачка 1) Статута Адвокатске коморе Србије.

36 *Ibid.*, члан 241. став 2. тачка 9) и члан 242.

37 Члан 1. став 1. Закона о штрајку, „Службени лист СРЈ“, број 29/96, „Службени гласник РС“, бр. 101/05 – др. закон и 103/12 – одлука УС.

Имајући у виду да је адвокатска делатност незаобилазан сегмент функционисања правосудног система државе, јасно је да се у односу на одређене дужности адвоката мора установити минимум процеса рада. Иако Скупштина Адвокатске коморе Србије установљава минимум процеса рада адвоката приликом обуставе рада, односно Управни одбор исте адвокатске коморе, што подразумева пре свега да адвокати тада могу да сачињавају поднеске који су везани за наступање преклузивних рокова, недавно се пред Вишим судом у Београду о томе и расправљало у више парничних поступака који у време израде ове анализе нису правноснажно окончани. Наиме, након одлуке Скупштине Адвокатске коморе Србије о потпуној обустави рада од 2. фебруара 2025. године, којом је била предвиђена обустава рада у трајању од 30 дана (од 3. фебруара до 4. марта 2025. године), појединачни адвокат је покренуо поступак пред Вишим судом у Београду и затражио привремену меру обуставе извршења исте. Одлуком Вишег суда у Београду П1 бр. 11/25 од 4. фебруара 2025. године, привременом мером наложен је минимум процеса рада поступањем адвоката у следећим поступцима: у којима су лица лишена слободе, у којима малолетна лица имају својство оштећених, који се воде због насиља у породици, у којима је истакнут предлог за одређивање привремене мере, а које је била у обавези да поштује Адвокатска комора Србије, као и сви њени чланови адвокати. На тај начин је доведено у питање самостално и независно одлучивање Адвокатске коморе Србије која одлуке о обустави рада доноси у циљу заштите професионалних права и интереса адвоката.

Постојеће недоумице у вези с правном природом обуставе рада адвоката, као и минимумом процеса рада (који је иначе карактеристичан за правни институт штрајка радника), јасно указују да и поводом овог питања, као и других претходно обрађених, постоји потреба за детаљнијим регулисањем. Ограничавање права на рад, онако како је дефинисано Уставом Републике Србије,³⁸ а које свакако припада сваком лицу без изузетка, мора се вршити само у односу на законом јасно постављене границе и у случајевима када није могуће на другачији начин одбранили неки претежнији интерес или значајније добро. С друге стране, кратковидост уставотвораца ограничила је право на штрајк само на запослена лица,³⁹ тако да се не може говорити о праву на штрајк адвоката као посебно уређене професије (изузев већ поменутог сегмента адвоката који су у радном односу). Тако се „обустава рада“ намеће као један одиста специфичан правни институт, који истовремено служи одбрани интереса адвокатске струке против државних политика или друштвених догађаја за које надлежне коморе одлуче да угрожавају струковне интересе, али истовремено задире у људско право на рад на начин који чини нужним да се законом разраде сви елементи који би обуставу рада учинили уређенијом и довољно дефинисаном, да се судови не могу мешати у рад адвокатских комора овим поводима и доводити у питање њену самосталност у одлучивању.

38 Члан 60. Устава Републике Србије.

39 *Ibid.*, члан 61.

5. ЗАКЉУЧАК

На крају ове кратке анализе, требало би најпре поновити један од општих принципа радног права, који се односи на сваки рад без изузетка – не може постојати комерцијални рад за који се не исплаћује нека врста накнаде. „Волонтирање“ адвокатских приправника није у циљу подизања дигнитета адвокатске професије. Напротив, адвокатски приправници су радно експлоатисани, готово на ивици онога што се у међународном радном праву може поистоветити с принудним радом. Исто се може рећи и за коришћење програма „Моја прва плата“. Како правилно закључују Ђорђевић и Влајић: „Не може се бранити теза да је обављање приправничког стажа у општем интересу уколико се узме у обзир да адвокатске канцеларије обављају лукративне делатности и адвокати имају право на накнаду за свој рад. Упркос томе што је адвокатска професија неопходна за функционисање било ког савременог правног система, адвокати не обављају послове од општег интереса у складу са Законом о волонтирању, те се не може тврдити ни да то раде њихови приправници.“⁴⁰ У том смислу је потребно преиспитати начине ангажовања адвокатских приправника и начело бесплатности рада заменити начелима пружања добре основе приправницима за полагање правосудног испита, као и објективног вредновања њиховог рада у складу са Законом о раду.

Јашаревић је својевремено приметио да „уговор о раду никада није био једини уговор којим је уређивана област рада, али да је био доминантан, основни и карактеристичан када је у питању уређење радног односа. Сматрамо да тако треба и да остане, а да је све остало у суштини покушај замагљивања постојања радног односа између запосленог и послодавца закључивањем лажних грађанских уговора о ангажовању или потпуним избегавањем уговарања.“⁴¹ И поред несумњиве актуелности и исправности оваквог става, у случају радног односа с адвокатима, постоји утисак да радни однос више одузима, него што пружа адвокату који у њега ступа. Дуалност професије и јавне функције додатно је оптерећена палетом потенцијалних модела радног ангажовања адвоката, који може бити и самозапослени, и послодавац, и запослени, у режимима који нису у довољној мери препознати и радвојени – не у радном и привредном праву, већ у прописима који уређују адвокатуру. Отуда дефицит у положају „некласичног“ запосленог долази с обе стране спектра на којем се рад адвоката пружа. Они губе своју самосталност и независност кроз несумњиви подређени положај у односу на послодавца, а истовремено не могу да остваре – или веома тешко остварују – низ права која им по том истом радном односу припадају. Оваква двојност адвокатског статуса није нерешива и може се разгонетнути не само кроз праксу већ примарно кроз препознавање

40 М. Ђорђевић, М. Влајић, „How much for a legal intern? Internships at law offices in Serbia“, *Правни зајиси*, 1/2023, стр. 132–133, DOI: 10.5937/pravzap1-40711.

41 С. Јашаревић, „Уговор о раду – настанак, појам и карактеристике“, *Радно и социјално право*, 2/2022, стр. 11.

могућности (и нужности) регулисања модела радног ангажовања адвоката на изричитој начин, тако да они заузму своје место у радном праву као посебно дефинисана професија. Уобичајено негодовање на регулисање ових спорних питања и изазова, кроз одговор да је адвокатура „делатност *sui generis*“, није ни прагматично, а ни довољно, јер се њиме не решавају конкретни дефицити у нормирању и примени прописа у разноликим радноправним статусима адвоката – нарочито оних у радном односу, који обављају своју „двоструку улогу“ – у двоструком дефициту права.

ЛИТЕРАТУРА

- Божић А. (2023), „Напомене о оквирима дисциплинске одговорности адвоката“, *Бранич* 2/2023, стр. 78–86.
- Генерална скупштина УН (2018), Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, A/73/279.
- Дабетић В. (2023), „Бити или не бити адвокат? Корпоративизација адвокатуре као одступање од њеног традиционалног професионалног смисла“, у: В. Радовић (ур.), *Усклађивање њословног права Србије са правом Европске уније – 2022*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, стр. 540–558.
- Ђорђевић М., Влајић М. (2023), „How much for a legal intern? Internships at law offices in Serbia“, *Правни зајиси*, 1/2023, стр. 126–147, DOI: 10.5937/pravzap1-40711.
- Јашаревић С. (2022), „Уговор о раду – настанак, појам и карактеристике“, *Радно и социјално право*, 2/2022, стр. 5–24.
- Ковачевић Љ. (2013), *Правна субординација у радном односу и њене границе*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд.
- Комитет за економска, социјална и културна права (2016), General comment No. 23 on the right to just and favourable conditions of work (article 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), E/C.12/GC/23, 27. април 2016. године.
- Маринац Н. (2023), „Правни положај приправника у правосудном систему Републике Србије“, *Бранич*, 2/2023, стр. 116–135.
- Међународна организација рада (2018), Freedom of association, Compilation of decisions of the Committee on freedom of association, Женева.
- Миљевић В. П. (2025), „Награда и накнада трошкова адвоката“, *Бранич*, 1/2025, стр. 81–85.
- Мисаиловић Ј. (2019), „Принцип једнаке зараде за исти рад односно рад исте вредности“, *Радно и социјално право*, 2/2019, стр. 287–302.
- Рељановић М., Ковачевић Љ., Крстић И., Петровић А. (2023), *Приручник за примену Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима*, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, Београд, 2023.
- Рељановић М., *Моја прва надница*, <https://pescanik.net/moja-prva-nadnica/>, 31. август 2025.

- Серјевић В. (2023), „Адвокатура између професије и бизниса – (не)овлашћено посредовање привредних субјеката између адвоката и клијената“, *Бранич*, 4/2023, стр. 11–42.
- Сибиновић Ђ. (2012), *Професија адвокат*, Службени гласник, Београд.

Извори права

- Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 98/06 и 115/21.
- Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 7/71.
- Закон о адвокатури, „Службени гласник РС“, бр. 31/11 и 24/12 – одлука УС.
- Закон о волонтирању, „Службени гласник РС“, број 36/10.
- Закон о јавном тужилаштву, „Службени гласник РС“, број 10/23, члан 137.
- Закон о правосудном испиту, „Службени гласник РС“, број 16/97.
- Закон о привредним друштвима, „Службени гласник РС“, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19, 109/21 и 19/25.
- Закон о раду, „Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – одлука УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење.
- Закон о уређењу судова, „Службени гласник РС“, број 10/23, члан 69.
- Закон о штрајку, „Службени лист СРЈ“, број 29/96, „Службени гласник РС“, бр. 101/05 – др. закон и 103/12 – одлука УС.
- Кодекс професионалне етике адвоката, „Службени гласник РС“, бр. 27/12, 159/20.
- Тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката, „Службени гласник РС“, бр. 43/23 и 56/25.

Mario Reljanović

Senior Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

Aleksandra Vasiljević

Attorney at Law, Belgrade

SOME CHALLENGES IN REGULATING THE LABOUR LAW STATUS OF THE LAWYERS' PROFESSION

Summary

The profession of a lawyer is characterised by its dual nature. On the one hand, it represents a calling, the working activity of a lawyer. On the other hand, it enables the provision of certain public services, important for the functioning of the entire legal system. Therefore, it is of utmost importance to determine the labour law status and position of a lawyer, which is most often defined by the insufficiently precise formulation that it is a 'profession sui generis'. However, in the current legislation there is no clearly regulated special regime for the work

of lawyers, but rather it is regulated on the margins of several existing labour regimes. This not only creates confusion in practice regarding the exercise of certain rights of lawyers based on their work, but also calls into question some elementary principles of performing their activities. The research follows some of the challenges that have been observed, analyses potential conflicts of laws and insufficiently regulated labour law institutes that are used to establish labour rights of lawyers, with the aim of indicating the need for their more detailed regulation, while respecting basic international labour standards.

Keywords: *lawyer profession, employment relationship of lawyers, autonomy and independence of lawyers, lawyer's trainee, suspension of lawyers' work*